

Metody utrwalania treści w katechezie

Efektywność pracy uczniów w procesie dydaktycznym katechezy wiąże się z utrwalaniem poznanych treści co jest nieodzownym warunkiem nauczania i uczenia się oraz wychowania. Przekazywane wiadomości powinny „pozostawać” w uczniu, aby mógł posługiwać się nimi w przyszłości i zgodnie z nimi kształtować swoje życie. Potrzeba więc sposobów utrwalania zdobywanej przez ucznia wiedzy. Utrwalanie zdobytych wiadomości jest jednym z istotnych elementów procesu nauczania i uczenia się. Pomocne tu mogą być specyficzne metody aktywizujące, które:

- prowokują do powtarzania przerobionych treści, a przez to do ich utrwalania,
- pozwalają zaangażować do tego rodzaju działań wszystkich uczestników zajęć,
- umożliwiają nowe zorganizowanie całego materiału,
- pozwalają słabszym uczniom nadrobić braki i skorzystać z wiedzy osób lepiej przygotowanych,
- pozwalają prowadzącemu sprawdzić wiedzę uczestników,
- w warunkach szkolnych zmniejszają stres związany z indywidualnym odpytywaniem uczniów¹.

Utrwalanie w procesie dydaktycznym katechezy obejmuje wiadomości, umiejętności i postawy. Trwałość wyników katechizacji można dopiero sprawdzić w całokształcie życia

uczniów. Można przedstawić następujące zasady związane z zagadnieniem utrwalania treści katechetycznych:

- Nauczanie musi być dokładne;
- Głębia przeżycia – odwołanie się do danych przeżyć, do pierwszych spotkań;
- Usystematyzowanie wiadomości i postaw;
- Przekonanie o użyteczności, że to, co zdobyłem na katechezie będzie potrzebne, użyteczne w utrwaleniu materiału;
- Zdobywanie samodzielne;
- Zastosowanie w życiu².

W dydaktyce akcentuje się świadomy i aktywny udział uczniów w utrwalaniu i kontroli osiągniętych wyników. Ten udział ma otworzyć katechizowanemu oczy na bilans jego wysiłków. Świadomość, że cel został osiągnięty daje przeżycie radości, zadowolenia, a jednocześnie pragnienie podjęcia dalszej pracy. Współcześni dydaktycy utrwaleniem chcą objąć wszystkie elementy składowe procesu poznawczego i dydaktycznego. Osiągnięcie pożądanych efektów jest możliwe dzięki: ukształtowaniu w uczniach nastawienia na zapamiętywanie; dążeniu do nadania informacjom określonej struktury oraz unikaniu podawania uczniom informacji podobnych do siebie pod względem formalnym i znaczeniowym.

¹ *Vademecum Katechety. Metody aktywizujące*, pr. zb., red. Z. Barciński, Kraków-Lublin 2006, s. 159.

² Por. W. Kubik, *Zarys dydaktyki katechezy*, Kraków 1990, s. 191.

³ Por. S. Łabendowicz, *Zastosowanie zasady trwałości na katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 22 (2006) nr 2, s. 77-78.

Aby uniknąć nakładania się w umyśle ucznia podobnego materiału powinno się:

- respektować postulat aktywności, która angażuje możliwie wszystkie zmysły w poznawaniu bezpośrednim;
- stosować różne środki dydaktyczne oraz metody podawania i utrwalania materiału;
- wprowadzać zmiany w układzie materiału utwalonego;
- wzmacniać siły bodźcowe oddziaływania na uczniów materiału podstawowego;
- stwarzać szeroką sferę skojarzeń i przeżyć emocjonalnych związanych z treściami utwalonymi;
- odwoływać się do treści już przyswojonej w zadaniach nowych, zarówno teoretycznych, jak i praktycznych³.

Natomiast **powtarzanie** występuje wtedy, gdy nauczyciel chce, aby uczeń zdobył trwałe wiadomości, a jednocześnie jest przekonany, że jednorazowe zetknięcie się z tymi treściami w trakcie jednej jednostki metodycznej jest niewystarczające. Warunkami efektywnego powtarzania jest: uznanie przez ucznia celowości zapamiętania; zrozumienie treści podlegającej zapamiętaniu oraz wytrwałe i systematyczne powtarzanie z zachowaniem psychologicznych reguł zapamiętywania.

W. Zaczyński wyróżnia następujące odmiany powtarzania materiału:

- 1) Powtarzanie łańcuchowe – pod koniec jednostki metodycznej powtarza się tok przerobionej lekcji z wykorzystaniem metody innej niż do tej pory;
- 2) Powtarzanie wyrwykowe – na wyrwyki odpytujemy większą liczbę uczniów;

3) Powtarzanie strukturalne – utrwalenie podstawowych treści, ogólnych zasad i praw, wokół których grupują się treści pochodne. Utrwala się tu zagadnienia syntetyczne, przekrojowe, kombinacyjne;

4) Powtarzanie syntetyczno-problemowe, stawiamy uczniowi do rozwiązania konkretny problem, przy rozwiązywaniu, którego musi on odwołać się do posiadanej już wiedzy.

Utrwalanie poprzez powtarzanie umożliwia uczniom zapamiętać najistotniejszą treść jednostki katechetycznej lub najważniejsze zagadnienia z większej części materiału⁴.

Prawidłowe **uczenie na pamięć**, to zrozumienie najpierw danej treści, następnie dokonanie jej podziału oraz uchwycenie struktury i łączności poszczególnych elementów. Jan Paweł II w Adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* wskazuje, że „przyswojenie pamięciowe słów Jezusa, ważnych tekstów biblijnych, Dekalogu, formuł wyznania wiary, tekstów liturgicznych, ważniejszych modlitw, głównych prawd nauki chrześcijańskiej nie tylko nie uwłacza godności młodych chrześcijan, ani nie stanowi przeszkody w osobistym dialogu z Bogiem, ale jest nawet prawdziwą koniecznością, jak to z naciskiem przypominali Ojcowie Synodu” (CT 55). Nie należy uczyć się tych tekstów mechanicznie, ale ze zrozumieniem, z poznaniem najważniejszych faktów z historii zbawienia zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Natomiast treści katechetyczne utrwalane są podczas **lekcji – katechez powtórkowych**. Zasadniczą treścią katechezy, z której ma być powtórka, ujmujemy w szereg pytań, które są wyraźnie sformułowane. Można zastosować także pytania przekrojowe z całości

⁴ Por. W. Zaczyński, *Dydaktyka*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, red. M. Godlewski, S. Krawiec, T. Wujek, Warszawa 1974, s. 400; J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 143.

materiału. Na przykład może to być: katecheza powtórkowa w formie konkursu lub sprawdzianu, testu.

W katechezie poznane treści można również utrwalać poprzez **praktyczne działanie, modlitwę i refleksję nad Słowem Bożym**. Najbardziej powszechnym działaniem uczniów jest wspólna modlitwa, nabożeństwa paraliturgiczne, wspólny śpiew. Mają to być również wypracowania pisemne, układanie modlitw, czytanie perykop na ich inscenizacje, redagowanie listów, robienie gazetek, plansz. W świetle poznawanego słowa Bożego analizuje się z uczniami codzienne zachowanie, stosunek do Boga i ludzi. W ten sposób doprowadza się do osobistego kontaktu katechizowanego z Bogiem, do przemyślenia poznanej problematyki. Możemy też zastosować dramatyzację biblijną, gdzie uczeń sam wybiera sobie rolę. W ten sposób zostają utrwalone treści poznane na katechezie⁵. Jeśli „katecheta na poszczególnych katechezach omawia szczegółowe zagadnienia i rzeczywiście chce je utrwalić, powinien tak prowadzić uczniów, aby sami odkrywali najpierw proste zdobywane pojęcia, np. w symbolu wiary czy innych strukturach, a także, by wskazywali, gdzie ponadto się z nimi spotykamy, np. w innym symbolu wiary, czy w Modlitwie Pańskiej lub w tej czy innej modlitwie eucharystycznej. Rzeczą ogromnej wagi jest dążenie do tego, by katechizowani samodzielnie tworzyli syntezę wiary z szeregu cząstek wiedzy religijnej”⁶. Można tego dokonać tylko wtedy, gdy uczniowie będą aktywni. Dlatego katecheta powinien wzbudzać aktywność uczniów

podczas katechezy, a więc inspirować ich do włączania się w katechezę, np. poprzez udział w dyskusji. „Ważne jest wykorzystanie różnych źródeł, środków dydaktycznych (TV, pokaz, inscenizacja itd.). Aby uniknąć mechanicznego przyswojenia, należy wpisywać ten proces w różne funkcje, działania (refleksje, rozumowanie, spontaniczne reakcje, ustne wypowiedzi, opracowania pisemne, odwoływanie się do tego co wiedzą)”⁷.

Oto, wybrane metody utrwalania treści katechetycznych:

1. Gra planszowa

Istota tej metody polega na wykorzystaniu różnych schematów gier planszowych w powtarzaniu i utrwalaniu wiadomości.

Katecheta dzieli uczniów na 5-osobowe grupy. Każda z nich otrzymuje planszę do gry, kostki, pytania. W każdej grupie jeden z uczniów pełni funkcję koordynatora, czyli czyta pytania, podaje odpowiedzi, pilnuje dyscypliny grupy, przyznaje punkty za odpowiedź prawidłową ale bezpośrednio nie bierze udziału w grze. Każdy uczeń w grupie rzuca kostką i przesuwa się o daną ilość oczek. Numerowi pola, na którym stanie odpowiada numer pytania, które czyta koordynator. Uczeń powinien zdobyć maksymalną ilość punktów, gdyż mała ilość zdobytych punktów wiąże się z koniecznością powtarzania tej samej gry. Jeśli uczniowie odpowiedzieli prawidłowo na wszystkie pytania to kontynuują pracę na nowej planszy w kolejnej kategorii.

⁵ Por. B. Twardzicki, *Katechetyka formalna w służbie wiary*, Przemyśl 2003, s. 80-81.

⁶ W. Kubik, *Zarys...*, s. 191

⁷ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 81-82; por. J. Szpet, *Dydaktyka...*, s. 143.

Numery pytań powinny być umieszczone na polach o różnych kolorach, które oznaczają daną tematykę. Do gry potrzebne są: plansze, które sugerują daną tematykę, lista pytań oraz karta punktacji, pionki i kostka do gry. Gra powinna odbywać się na różnych planszach, a uczniowie mogą stawać na tym samym polu i odpowiadać na to samo pytanie. W celu usprawnienia pracy koordynator może określić czas na podanie odpowiedzi⁸.

2. Karty dwustronne

Jest to metoda polegająca na wykorzystaniu kart, które są zapisane dwustronnie. Zazwyczaj awers zawiera hasło, natomiast rewers – rozwinięcie tego hasła.

Katecheta dzieli klasę na grupy w zależności od liczby uczniów. Każda grupa otrzymuje zestaw kart dwustronnych. Uczniowie powinni ułożyć je awerssem do góry. Następnie każdy uczeń bierze jedną kartę i stara się podać treść rewersu. Tą treścią jest rozwinięcie hasła. Jeśli uczeń poda ją prawidłowo odkłada kartę na stolik, tylko, że teraz jest odwrócona awerssem. Po odkryciu wszystkich kart następuje praca tą samą metodą. Teraz uczeń znając wyjaśnienie powinien podać jakie hasło jest zawarte pod odkrytą treścią.

Czas trwania ćwiczenia oraz punktację powinien ustalić prowadzący zajęcia. Można wykorzystać karty do powtórki również pomiędzy dwoma uczniami. Konieczne jest, aby nauczyciel samodzielnie przygotował karty z wybranych zagadnień⁹.

3. Powtórka na podstawie słów-kluczy

Metoda ta polega na wylosowaniu przez ucznia karty ze słowem kluczowym, które ma ukierunkować jego wypowiedź.

Katecheta przygotowuje karty, na których zapisane są słowa kluczowe – podpowiedzi. Uczniowie tworzą listę według, której będą losować kartę ze słowem kluczem. Po jej wylosowaniu udzielają informacji na określony temat z wykorzystaniem słowa z karty. Jeśli któryś z uczniów nie udzieli odpowiedzi to do odpowiedzi mogą zgłaszać się inni uczniowie¹⁰. W taki sposób można „przeprowadzić powtórzenie wiadomości z obszerniejszej lektury, np. jednej z ksiąg *Pisma Świętego*. Na kartach zamiast słów-kluczy należy zapisać treść 2 wersetów (fragment bardzo charakterystycznej sytuacji). Nauczyciel odczytuje uczniowi te wersety stopniowo. Jeżeli odpowie po odczytaniu pierwszego wersetu, otrzymuje 2 punkty; jeżeli po doczytaniu drugiego – 1 punkt”¹¹.

W pracy tą metodą uczniowie powinni usiąść w kręgu. Na kartach należy wypisać ok. 50 słów-kluczy. Talię kart należy ułożyć tematycznie, aby uczniowie odkrywając kolejne karty poznawali i pogłębiali daną treść. Zadaniem katechety jest ustalić punktację¹².

4. Quiz

Metoda polega na udzieleniu odpowiedzi na listę pytań. Uczeń ma uzupełnić parę pojęć, połączyć w pary,

⁸ Por. *Vademecum Katechety...*, s. 159-160.

⁹ Tamże, s. 162.

¹⁰ Tamże, s. 164.

¹¹ Tamże.

¹² Por. tamże, s. 164-165.

udzielić odpowiedzi „tak” lub „nie” lub zaznaczyć właściwą odpowiedź. Dzięki quizowi nauczyciel poznaje stan wiedzy uczniów.

Katecheta dzieli uczniów na grupy, którym rozdaje zestawy pytań i podaje warunki punktacji oraz potrzebne pomoce (np. *Pismo Święte*, literatura religijna). Zadaniem uczniów jest udzielenie

pisemnej lub ustnej odpowiedzi. Po wykonaniu przez grupy zadania należy zebrać zestawy i ocenić je.

Katecheta przygotowując zestawy pytań, dostosowując je do wieku uczniów, ich możliwości i czasu pracy. Powinien również opracować warunki punktacji i oceny, z którymi zapoznaje uczniów¹³.

¹³ Tamże, s. 166-167.